

vary on locus (internal or external), stability over time, and controllability (Weiner, 1985). Causal attributions are the reasons or explanations we give for our successes and failures, and they have important implications for effort. The attribution that a student makes for success or failure on a task (ability, effort, luck, etc.) affects how the student approaches similar tasks in the future. The more positive attributions for success are those that are internal and controllable, for instance, believing that you did well because you understood the task and you worked hard. Less positive attributions for success, from the point of view of ongoing motivation to put forth effort, would include believing that you did well because the teacher likes you or the task was easy. Positive attributions for failure (or at least doing less well than expected) include lack of effort and wrong strategy use, and negative attributions for failure would include lack of ability and bad luck because they would be out of the control of the student.

References:

1. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum Press.
2. Emerick, L. J. (1992). Academic underachievement among the gifted: Students' perceptions of factors that reverse the pattern. *Gifted Child Quarterly*, 36, 140 – 146.
3. Epstein, J. L. (1989). Family structures and student motivation: A developmental perspective. In C. Ames & R. Ames (Eds.), *Research on motivation in education: Vol. 3. Goals and cognitions*. San Diego, CA: Academic Press.
4. Gottfried, A. E., & Gottfried, A. W. (1996). A longitudinal study of academic intrinsic motivation in intellectually gifted children: Childhood through early adolescence. *Gifted Child Quarterly*, 40, 179 – 183.
5. McClelland, D. (1961). *The achieving society*. New York: The Free Press.
6. Maklakov A.G Obshaya psixologiya._SPb.: Piter, 2008
7. Hekxauzen X. Motivatsiya and deyatelnost. - M.: Nauka, 2005

YOSHLARNI KASBGA YO'NALTIRISHDA KASBIY MASLAHATNING O'RN

**Matkarimova M.A., Ajiniyoz nomidagi NDPI 2-kurs doktoranti,
Qoraqalpog'iston Respublikasi**

Annotatsiya. Maqolada o'quvchilarni kasbga yo'naltirish bo'yicha maslahatlar va o'smirlarda kasb tanlashda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: kasbga yo'naltirish, o'smirlarda kasb tanlash, kasbiy maslahat, psixokorreksiya metodlari, empatiya, nizo, his-tuyg'ular.

Kasb to'g'ri tanlansagina u o'z egasiga katta baxt, quvonch va ilhom manbasiga aylanadi. O'z kasbidan mamnun insonlar hayotda juda katta yutuqlarga erishadi. Bu albatta inson uchun ham jamiyat uchun ham juda foydali. Farzandlarimizni yoshligidanoq kasb-hunarga o'rgatish jamiyatning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Shuningdek ularni kasbga xos tushuncha, tasavvur va bilimlar bilan boyitib borishimiz o'z samarasini beradi. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish jarayanida eng avval ularning qobiliyati, iqtidori va mehnati jamiyat manfaatlariga mos tarzda e'tiborga olinishi lozim. Turli sohalarni egallashda qo'yiladigan talablar va tavsiyalarni, shuningdek o'zlari tanlagan yo'nalish bo'yicha mutaxassis kadrlarni tayyorlaydigan o'quv muassasalar haqida ma'lumotlar bilan tanishtirib borish o'z natijasini beradi.

Kasbiy shakllanish jarayonining dastlabki va eng muhim bosqichi bo'lajak kasbni tanlash, aniq bir kasbiy qarorga kelishgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Yoshlarning kasb tanlashida ota-onalar, o'qituvchi va murabbiylarning shuningdek kasbga yo'naltiruvchi psixologlarning birgalikdagi faoliyati juda katta ahamiyat kasb etadi. O'smirlarda kasb tanlashda ortiqcha hayollarga berilish, orzular va qiziqishlarning ko'pligi sababli kasb tanlash jarayoni noreal hamda o'zgaruvchanligi bilan xarakterlanadi. Ko'pchilik o'quvchilar o'zlariga to'g'ri baho bera olmaganligi sababli, o'z imkoniyat va qobiliyatlarini past yoki juda yuqori darajada baholaydilar. O'z-o'ziga bo'lgan bahoning noadekvatligi kasb tanlashdagi xatoliklarga, ijtimoiy mehnatga bo'lgan salbiy munosabat va ziddiyatlarni yuzaga kelishiga olib keladi. O'smirlar kasb tanlash to'g'risida aniq tasavvurlarga ega bo'lmaganliklari sababli ko'proq xatoliklar qiladi. O'zlari tanlagan yoki tanlamoqchi bo'lgan kasb undan qanday shaxsiy fazilat va sifatlarni talab qilishini barcha o'smirlar ham birdek anglab etmaydilar. Bu kabi xatoliklarni bartaraf qilishda o'quvchilarni kasbga yo'naltirish jarayanida eng avval ularning qobiliyati, iqtidori va mehnati jamiyat manfaatlariga mos tarzda etiborga olinishi lozim. Turli sohalarini egallashda qo'yiladigan talablar va tavsiyalarni, shuningdek o'zlari tanlagan yo'nalish buyicha mutaxassis, kadrlarni tayyarladigan o'quv muassasalar haqida ma'lumotlar bilan tanishtirib borish o'z natijasini beradi.

Psixolog N.S.Pryajnikovning ta'kidlashicha, kasbiy konsultatsiya faoliyatining strategiyasi har doim kasb haqida maslahat beruvchi tomonidan qabul qilingan nazariy-metodologik yo'nalishga tayanadi. Barcha strategiyalar o'zining kuchli va kuchsiz tomonlarga ega, ammo ular faqatgina mutaxassisning kasbiy dunyoqarashi bilan mos tushganda samarali bo'ladi. Psixolog N.S.Pryajnikov tomonidan ajratilgan kasbiy maslahatning bir necha yo'nalishlarini ko'rib chiqamiz.

Kasbiy maslahat - kasbga yo'llashning mohiyatini inson ongiga chuqurroq singdirish uchun, shaxsning ishtiyoqi va qobiliyatlariga mos kasb - hunar (ixtisos) tanlashi uchun muhim ob'ektiv va sub'ektiv shart - sharoit yaratish jarayonidir. Kasb egallovchi (tanlovchi) ehtiyoji, o'qituvchi (murabbiy)ning kasbiy mas'uliyatidan kelib chiqqan holda ilmiy - amaliy xususiyatli yo'llanmalar berish jarayonidir [1; 173-b].

1. Testologik yondashuv. Mazkur yondashuvdan kasbga yo'naltirish o'zining rivojlanish jarayonini boshlagan. U testlar yordamida o'rganilgan shaxs sifatlarini kasb talablari bilan moslashtirishga asoslangan.

2. Ratsional nuqtai nazardan yondashuv. Kasbiy va hayotiy yo'l aniq sxema yoki bexato modelga tayangan halda hisobga olinib faoliyatlarni tashkil etilishini ko'zda tutadi.

3. Insonparvarlik nuqtai nazardan yondashuv. Bunda shaxsga kasbiy mehnatda to'liq o'zini-o'zi qayta tiklanishiga yordam berishi bilan izohlanadi.

4. Tarbiyaviy yondashuv. Shaxsda fuqoralik pozitsiyasini shakllantirish va amalga oshirishni talab qiladi.

5. Faollashtiruvchi yondashuv. Uning asosiy maqsadi o'smirlarni mustaqil anglagan kasbiy va hayotiy o'zini-o'zi anglashga tayyorlashdir.

6. Qisman xizmatlar yondashuvi-bunday yondashuv asosida mijozga kichik maslahatlar bilan yordam berish nazarda tutiladi [2; 78-b].

Har bir yo'nalish bolalar va kattalardagi kasbiy xususiyatlarni o'rganib chiqishga va kasbiy muammolarni hal qilishga qaratilgan. Bunda biz aynan faollashtiruvchi yondashuv nuqtai nazaridan qaraganimizda o'rta maktab o'quvchilarining hammasi ham kasb tanlashga kelganda oqilona va to'g'ri yo'lni topib keta olmasligi, tajribali kattalar tomonidan yordam kerakligini tushunamiz. Chunki ayrimlari jamiyatimizdagi eng nufuzli kasblarni o'z layoqat va qiziqishlarini hisobga olmay tanlasalar, ba'zilari

tavakkalga qo'l uradilar yoki o'zlariga keragini to'liq anglamasdan tashqi ta'sirlar ostida nato'g'ri yo'lni tanlashi ham mumkun.

Bundan xulosa, kasbiy maslahat har bir shaxs uchun nihoyatda zarur, ayniqsa kasbiy maslahatlar katta hayotga qadam tashlayotgan yoshlarimiz uchun juda ahamiyatli. Yoshlar o'z kelajaklarini rejalashtirishida, hayotda o'z o'rnini topib yetuk shaxs bo'lishida o'qituvchi va ota-onalar bilan birgalikda kasbga to'g'ri yo'naltirishi maqsadga muvafiq bo'ladi. Yoshlar o'z kelajagini to'g'ri anglab, o'z qiziqish va manfaatlarini aniqlab olsalar va hayotni tashkil etishdagi ehtiyojlarini tushunib yetganda kasb tanlashlari oson kechadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullaeva R.M. «Yoshlarni to'g'ri kasb tanlashga yo'naltirish hayot sifatini oshirishning omili sifatida». Oriental Renaissance: "Innovative, educational, natural and social sciences" Ilmiy jurnal. Uzbekistan, Toshkent 2023, 3 (2) – 173 b.
2. K.Alieva, L.R. Gaynutdinova, M.B. Djumabaeva O'quv-uslubiy majmua Toshkent – 2018. – 78 b.

VIRTUAL TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING TASHKILIY-TUZULMAVIY MODELINI YARATISH

Murodova A.Y., JizPI doktoranti, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolada virtual ta'limning metodik imkoniyatlarini shakllantirishning mazmuni va vazifalari, Virtual ta'lim muhiti va virtual texnologiyalar vizual tasvirlarni ob'ektiv haqiqat bilan bog'lash uchun yangi omillarni yaratib, bular makon ko'lami, vaqt ko'lami, vaqtning teskari aylanishi, real bo'lmagan vaziyatlarni modellashtirish singari omillar bilan tavsiflanadi..

Kalit so'zlar: Virtual ta'lim texnologiyasi, Virtual ta'lim muhiti, Virtual o'quv muhiti, Interaktivlik, Virtual ta'lim jarayonini boshqaruvchi tizimlar

Talabalar an'anaviy usuldagi har qanday ta'limga qaraganda ancha boy va murakkabroq bo'lgan yangi aloqa vositalari tomonidan yaratilgan "o'ziga xos" bilim maydonida yashaydilar. Axborotlashuv ustuvorliklarining paydo bo'lishi bilan virtual ta'lim asta-sekin o'z-o'zini tarbiyalashga qaytishi mumkin. Multimedia ta'lim mahsulotlarini joriy etish nafaqat ta'lim muassasalari tomonidan amalga oshiriladi, shuning uchun o'quv jarayoni bevosita ijtimoiy muassasadan tashqarida, balki "kompyuter bilan" yakka tartibda amalga oshirilishi mumkin.

Virtual ta'lim masofaviy ta'lim bilan chambarchas bog'liq, lekin u bilan cheklanib qolmaydi. U o'qituvchilar, talabalar va o'rganilayotgan ob'ektlarning odatiy yuzma-yuz muloqotida paydo bo'lishi mumkin (va sodir bo'ladi). Masofaviy ta'lim texnologiyalari talabalar, o'qituvchilar, mutaxassislar va bir-biridan uzoqda joylashgan axborot majmualarining o'zaro foydalanish imkoniyatini oshirish orqali kunduzgi ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish imkonini beradi.

Virtual ta'limning, shuningdek, umuman insonni tarbiyalashning asosiy maqsadi - insonning real dunyoda o'z taqdirini, shu jumladan virtual tarkibiy qismini aniqlash va unga erishishdir [1].

Avvalo, ushbu kontseptsyani tushunish va talqin qilishni chalkashtirib yuboradigan "virtual ta'lim" atamasining ikki tomonlama tushunilishini ta'kidlash kerak. Virtual ta'lim deganda nafaqat masofaviy telekommunikatsiya ta'limi, balki "ta'lim sub'ektlari va ob'ektlarining o'zaro ta'siri jarayoni va natijasi, ularni yaratish bilan birga,